

Практичне заняття № 5. Сівозміни

Мета: засвоїти значення, причини та способи впровадження сівозмін.

Завдання: 1.Законспектувати відповідь на контрольні питання, що наведені в кінці роботи.

2.Скласти сівозміну відповідно до індивідуального завдання, керуючись методикою складання сівозмін і таблицями

Всі заходи інтенсифікації землеробства, у тому числі механізація, хімізація, меліорація та інші забезпечують найбільший ефект на фоні правильних сівозмін.

Сівозміна — науково обґрунтоване чергування сільськогосподарських культур і пара у часі і на полях. Це захід підвищення врожайності, але повна дія проявляється не відразу, а через декілька років після засвоєння.

Поле сівозміни – земельна ділянка ріллі певного розміру, яка використовується для вирощування сільськогосподарських культур або для обробітку ґрунту (чистий пар).

Ланка сівозміни – частина сівозміни, яка складається з двох і більше культур і чистого пару. Назва ланки дається по першому попереднику (парова, просапна, зернова, зернобобова, трав'яна ланка).

Під **паром** розуміють поле сівозміни, на якому протягом вегетаційного періоду не вирощується ніяка культура (тип – чистий пар) або вирощують культуру з коротким (2-2,5 місяці) вегетаційним періодом (тип – зайнятий пар).**Чисті пари** поділяють на чотири види: **чорні, ранні, пізні і кулісні. Зайняті пари** мають три види: **сидеральні, зайняті просапними та зайняті культурами суцільного способу сівби.**

Необхідність введення сівозмін викликана тим, що при вирощуванні одних і тих самих культур на полі погіршуються умови їх розвитку.

Треба звернути увагу на **причини**, які викликають необхідність чергування сільськогосподарських культур:

- *хімічні* (рослини використовують поживні речовини у різних співвідношеннях);
- *фізичні* (неоднакове використання ґрунтової вологи та відтворення структури ґрунту різними культурами);
- *біологічні* (сільськогосподарські культури засмічуються різними видами бур'янів, уражаються різними шкідниками та хворобами);
- *економічні* (раціональне розподілення усіх польових робіт).

Запровадження сівозмін сприяє:

- росту врожайності сільськогосподарських культур і поліпшенню якості продукції;
- збереженню і відтворенню родючості ґрунтів, регулюванню балансу органічних речовин і мінеральних елементів живлення;
- нагромадженню, збереженню та раціональному використанню вологи;
- уникненню або послабленню явища ґрунтовтоми;
- зменшенню шкодочинності бур'янів, обмеженню розвитку та поширенню шкідників і збудників хвороб сільськогосподарських культур;
- раціональному використанню всіх земельних угідь, матеріальних і трудових ресурсів та технологічних засобів упродовж вегетаційного періоду;
- збереженню довкілля на безпечному рівні.

За характером вирощування сільськогосподарських культур сівозміни поділяють на польові, кормові та спеціальні.

Польові – основні як за площею, так і за призначенням: тут вирощують більше половини зернових, технічних культур та картоплі.

Кормові – задовольняють потреби тваринництва в господарстві. Понад 50% площі відводиться під кормові культури. Виділяють прифермерські та сінокосно-пасовищні сівозміни.

У *спеціальних* сівозмінах вирощують культури, які потребують особливих умов агротехніки. Це - овочеві, ґрунтозахисні, коноплярські, рисові та інші.

Економічною основою сівозміни є раціональна структура посівних площ, яка визначається спеціалізацією господарства, його ґрунтовокліматичними та організаційно-господарськими умовами. **Структура посівних площ** – це співвідношення посівних площ окремих сільськогосподарських культур у процентах із загальною площею ріллі. За структурою посівних площ і набором основних культур польові сівозміни поділяються на **види**: зернопаропросапні (Степ), зернобурякові (Лісостеп) і зерно-льono-картоплярські (Полісся) та ін.

Польові сівозміни мають різну кількість полів, здебільшого на Україні - 7 – 10.

Для планування та введення сівозміни складають **схеми чергування культур та ротаційні таблиці**. Сівозміна вважається освоєною, якщо культури на полях висіяно за встановленою схемою.

Схема сівозміни – перелік сільськогосподарських культур і парів у встановленому порядку їх чергування на полях сівозміни.

За кількістю можливих посівів на одному полі сільськогосподарські культури поділяють на: повторні, беззмінні, монокультури.

Повторна культура — сільськогосподарська культура, яку вирощують на одному полі не більше 8 років до ряду.

Беззмінна культура — сільськогосподарська культура, яку вирощують на одному полі довгий час.

Монокультура — єдина сільськогосподарська культура, яку вирощують у господарстві.

В умовах інтенсифікації землеробства важлива роль належить ***проміжним культурам***. Це сільськогосподарська культура, яку вирощують у інтервалі часу, вільному від вирощування основних культур сівозміни. За строками посіву та характером їх використання ***проміжні культури діляться на пожнивні, поукісні, підсівні, озимі***.

Пожнивні — це проміжні культури, які вирощують після збирання зернових культур у тому ж році.

Поукісні — це проміжні культури, які вирощують після збирання на зелений корм силос чи сіно основних культур у тому ж році.

Підсівні — сільськогосподарські культури, які висівають під покров основної культури.

Студент повинен уявити культури, що використовуються як попередники в залежності від зональних умов. ***Попередник*** – це культура, яка вирощувалася на даному полі у попередньому році.

МЕТОДИКА СКЛАДАННЯ СХЕМ СІВОЗМІН

1. Встановлюють розмір і кількість полів.
2. Визначають кількість полів під кожною культурою.
3. Визначають склад збірних полів, якщо такі є у сівозміні.
4. Підбирають попередники для найбільш цінних культур.
5. Підбирають покривну культуру для багаторічних трав, якщо у сівозміні передбачене їх вирощування.
6. Культури, що залишились, розміщують по кращих попередниках.
7. Складають ланки і з'єднують їх між собою у схему, забезпечуючи найбільш ефективне використання післядії пару і багаторічних трав.
8. У сівозмінах з проміжними культурами визначають місце для їх сівби.
9. Встановлюють тип і вид сівозміни.

Питання для самоперевірки

- 1.Що таке сівозміна, беззмінна культура і монокультура?**
- 2.Що таке поле, ланка сівозміни, пар, які є типи і види парів?**
- 3.Що розуміють під введенням і засвоєнням сівозміни? Що таке попередник, структура посівних площ?**
- 4.Які причини викликають необхідність чергування культур у сівозміні?**
- 5.Значення різних культур у підвищенні родючості ґрунту і їх оцінка як попередника.**
- 6.Класифікація сівозмін, ознаки, за якими вона проводиться.**
- 7.Проміжні культури, їх значення і класифікація.**